

1668, scribit Carette Causam nondum a novo Summo Pontifice tractatam ac decisam fuisse.

Et litteris diei 2 Iunii 1668 rescimus Procuratorem Carette interim non cessasse in adhibendis conatibus ad hoc ut negotium agitatum tandem ad effectum foelicem perducere valeret. Decisionem nondum obtinere potuerat. Conclusio proinde erat ista : Privilegium tantopere desideratum ab abbate De Pape, Vicario Generali pro Circaria Brabantiae, obtineri non potuit.

J. B. VALVEKENS, O. Praem.

De Maagdenburgse kapittels in de Germania Sacra

Onder de namen van Gottfried Wentz(†) en Berent Schweineköper verschenen opnieuw twee forse delen in de reeks *Germania Sacra* ¹⁾. Zij behandelen het domkapittel en de kapittels Sint-Sebastiaan, Sint-Nicolaas, Sint-Pieter en Paulus en Sint-Gangolf. Het Onze-Lieve-Vrouweklooster, dat ondanks zijn naam ook een seculier kapittel was tot 1129, wordt hier nog niet bestudeerd.

Vermelden we vooreerst dat het hier om een degelijk naslagwerk gaat, dat door zijn enorme rijkdom aan gegevens bewondering afdwingt. De nuanceringen die we verder zullen aanbrengen, doen daaraan niets af. Zoals in elk groot werk is het ook hier mogelijk enkele schoonheidsfoutjes en overlappingen aan te duiden, doch daarmee is niemand gebaat. Wij beperken ons daarom tot de bespreking van de gegevens die voor de geschiedenis van Norbertus en de orde belang kunnen hebben.

Wat het domkapittel aangaat is ook B. Schweineköper van mening dat deze gemeenschap voorbehouden was voor de adel, ook al is dat vóór de 13de eeuw niet te bewijzen (blz. 114). Dit in tegenstelling tot de andere Maagdenburgse kapittels waarin hoofdzakelijk de zonen uit de burgerij opname vonden (o.m. blz. 709-735, 757 en 799). De domheren kregen dikwijls de opdracht voor de aartsbisschop het

¹⁾ G. WENTZ(†) en B. SCHWINEKOEPEL, *Die Bistümer der Kirchenprovinz Magdeburg, Das Erzbistum Magdeburg*, I, 1, *Das Domstift St. Moritz in Magdeburg*, Berlijn, New York, 1972, in-8°, XVIII-587 blz.; I, 2, *Die Kollegiatstifte St. Sebastian, St. Nicolai, St. Peter und Paul und St. Gangolf in Magdeburg*, Berlijn, New York, (Walter de Gruyter) 1972, in-8°, blz. 589-1026.

pallium te Rome af te halen (blz. 161). Dit kan ook voor Norbertus het geval zijn geweest, doch we weten enkel dat zijn pallium opplechtige wijze te Maagdenburg werd ingehaald, hoogstwaarschijnlijk op Passiezondag, 20 maart 1127.

Uit de karige gegevens (blz. 99-102) over het al dan niet onderhouden van het gemeenschappelijk leven in het domkapittel ten tijde van Norbertus, kan men geen zekere besluiten trekken. Het aanstellen van een cellier is dikwijls een aanduiding voor het ophouden van het gemeenschappelijk leven. Deze treedt voor het eerst op in een oorkonde van 4 maart 1135 (blz. 101). Het is dus niet onmogelijk dat onder Norbertus' pontificaat nog een zekere vorm van gemeenschappelijk leven bestond. Men kan hieraan toevoegen dat uit het verhaal van een moordpoging op Norbertus in de *Vitae* schijnt te volgen dat het nacht-officie regelmatig werd gehouden en dat de aartsbisschop eraan deelnam (*Vita A*, *MGH.*, *SS.*, XII, blz. 696).

B. S. handelt slechts kort over de tegenstelling tussen Norbertus en het domkapittel (blz. 90). Daarover ware wel iets meer te zeggen. Weliswaar keerde slechts een deel van de kanunniken zich tegen Norbertus. Domproost Frederik immers was onder degenen die samen met Norbertus in de toren vluchtten ²⁾. Wanneer B.S. het eerste openlijk conflict tussen de aartsbisschop en het domkapittel pas in 1266 plaatst, denkt men toch onwillekeurig aan de gebeurtenissen van 1129.

Evenzo vermeldt B.S. de eerste synode te Maagdenburg pas in 1161 (blz. 158). Toch bestaat er een oorkonde van 1 januari 1140, waarin sprake is van een « synode » in 1129 ³⁾. Bij nader toezien echter blijken hierbij slechts twee van de vijf suffraganen van Norbertus betrokken geweest te zijn, nl. Anselm van Havelberg en Ludolf van Brandenburg, zodat men wellicht niet van een provinciale synode mag spreken. De term synode werd alleen door aartsbisschop Koenraad gebruikt, elf jaar na de feiten.

Omtrent Atticus, de voornaamste tegenstander van Norbertus te Maagdenburg, is B.S. van oordeel dat hij wel kanunnik was in de dom, doch nergens anders voorkomt dan in de twee brieven van Anacletus II ⁴⁾. Hij stelt hem dus niet gelijk met één van de vrij vele dragers van de naam : Hazecho, Eticho, Esico, enz.

²⁾ *Vita A*, blz. 698; *Annales Magdeburgenses*, *MGH.*, *SS.*, XVI, blz. 183, en daarvan afhankelijk het *Chronicon Montis Sereni*, *MGH.*, *SS.*, VI, blz. 766.

³⁾ *Urkundenbuch des Erzstifts Magdeburg*, uitg. F. ISRAEL en W. MOELLENBERG, Maagdenburg, 1937, dl. I, nr. 247, blz. 309-312, zie blz. 311.

⁴⁾ Blz. 159: « ... ein sonst unbekannter Archidiakon Eticho ... ».

B.S. meent dat Norbertus in het conflict met Atticus hardnekkig op zijn standpunt bleef en daarom door de paus werd geëxcommuniceerd ⁵⁾. Dit is wellicht niet helemaal juist. Dat B.S. Norbertus hardnekkig noemt, is begrijpelijk; evenzo is het verdedigbaar dat hij Anacletus II een paus noemt en geen tegenpaus; doch de echte reden van de kerkban die Anacletus over Norbertus uitsprak was o.i. niet het feit dat hij in het conflict met Atticus niet wilde toegeven, maar wel dat Anacletus langs Atticus vernomen had hoe de Maagdenburgse aartsbisschop tegen hem partij had gekozen en voor Innocentius ijverde.

Bij de opstand van 1129 werd tegen Norbertus de aanklacht verspreid dat hij met de relieken wilde vluchten. B.S. stelt hier een interessante hypothese voor, nl. dat dit verwijt verband zou kunnen houden met de stichting en uitrusting van kloosters van zijn orde ⁶⁾. Het is inderdaad mogelijk dat het volk wantrouwen koesterde tegenover Norbertus omdat men hem als kloosterstichter kende. Dat Norbertus in feite relieken van Maagdenburg voor de stichting van zijn kloosters zou hebben gewild, is echter weinig waarschijnlijk. Te Maagdenburg had hij immers bij het uitbreken van de opstand nog maar alleen het Onze-Lieve-Vrouweklooster aan zijn volgelingen overgedragen, doch dit was een bestaand seculier kapittel, waarvoor hij dus geen nieuwe relieken nodig had. Zijn eerste nieuwe stichting vond plaats te Gottesgnaden, doch dit gebeurde slechts in de zomer van 1131 en kan dus geen aanleiding geweest zijn voor de opstand van 1129.

Omtrent Gottesgnaden vermeldt B.S. verkeerdelijk dat Norbertus de relieken van de H. Gereon daar achterliet (blz. 232 noot 41). In feite waren het volgens alle bronnen relieken van de H. Victor, zoals trouwens correct wordt gemeld op blz. 236 noot 80.

Noteren we tenslotte dat de gegevens die B.S. aanhaalt over de geïncorporeerde parochies van het Onze-Lieve-Vrouweklooster (blz. 203-205, 208), pas vanaf het jaar 1300 beginnen.

Het zal niemand verwonderen dat er tussen de duizenden concrete gegevens, die hier worden geboden, hier en daar een onnauwkeurigheid is geslopen. Noteren we voor de lezers van dit tijdschrift vooral dat Otto van Halberstadt niet in mei 1135 is gestorven (cfr. blz. 455),

⁵⁾ Blz. 180 : « Uebrigens bestand Norbert, hartnäckig wie immer, auf seinen Ansprüchen, er wurde deshalb vom Papst später exkommuniziert ».

⁶⁾ Blz. 220 : « So wurde gegen Erzbischof Norbert bereits dieser Vorwurf erhoben, was wohl mit der von ihm betriebenen Grundung und Ausstattung von Klöstern des Prämonstratenserordens zusammenhängen konnte ».

maar wel afgezet op het Concilie van Pisa (30 mei-6 juni) door de bul van 28 juni 1135 ⁷⁾. Hij stierf pas op 8 november 1142 ⁸⁾. De sterfdatum van Norbertus is niet 29 juni 1134 (blz. 456), maar woensdag, 6 juni 1134, en hij werd op maandag 11 juni begraven ⁹⁾. De verkiezing van Norbertus tot aartsbisschop vond plaats te Spiers in juni-juli 1126, niet in 1125 (blz. 183). De bewerkers van deze verkiezing waren niet zozeer de naburige vorsten (*ibid.*), maar wel de kerkelijke partij aan het hof van Lotharius III. De zgn. verkiezing door clerus en volk te Maagdenburg was slechts een formaliteit, de *acclamatio* van een vaststaande beslissing die te Spiers was genomen, doch die achteraf door de Maagdenburgers werd goedgekeurd, omdat de bisschopsverkiezingen nu eenmaal van oudsher *a clero et populo* moesten geschieden.

In een werk van zulke omvang was het natuurlijk niet mogelijk deze detailpunten grondiger te onderzoeken. De schrijvers konden zich immers slechts zelden bedienen van waardevolle voorstudies. Toch bieden zij ons een werk dat uitgesproken het karakter draagt van de Duitse historische school: enigszins gecompliceerd weliswaar in afkortingen en register, doch grondig, volledig, met bewonderenswaardige vlijt en werkkraft samengesteld, zonder rhetoriek, maar rijk aan inlichtingen, een naslagwerk dat de geschiedeniswetenschap een grote stap vooruit helpt.

W. M. GRAUWEN O. Praem.

L'Écuy's notebook "Traité de la Sphère et du Calendrier,,

A list of the literary works of Jean-Baptiste L'Écuy, the 57th Abbot of Prémontré and Abbot General of the Order of Prémontré, indicates his varied subject areas of interest ¹⁾. After l'Écuy's election as Abbot

⁷⁾ J. L. 7722; *Urkundenbuch des Hochstifts Halberstadt ...*, utg. G. SCHMIDT, Leipzig, 1883, nr. 178, blz. 148-149.

⁸⁾ K. BOGUMIL, *Das Bistum Halberstadt im 12. Jahrhundert*, Keulen, Wenen, 1972, blz. 227.

⁹⁾ Dit werd uitvoerig aangetoond in onze doctoraatsverhandeling, evenals de meeste feiten die wij hier betwisten. In het kader van deze bespreking is het echter niet nuttig de volledige bewijsvoering te herhalen.

¹⁾ L. GOOVAERTS, *Écrivains, artistes et savants de l'Ordre de Prémontré*. Bruxelles, 1899. t. 1, p. 227-234.